

- 6) so'zning grammatik shaklini, uning gap bo'lagiga tegishlilikini bilish;
- 7) so'zning eng ko'p uchraydigan sinonim va antonimlarini bilish;
- 8) omonimlarni bilish;
- 9) leksik-semantik sohaga kiruvchi boshqa birliklarning ma'nolari bilan o'xshashlik va farqlarni tushunish;
- 10) so'zlarning leksik va grammatik mosligini bilish;
- 11) leksik birliklarning obrazli metaforik bilimlarini tushunish va izohlash;
- 12) so'z ishlatiladigan tipik grammatik qoliplarni bilish [7]. Demak, bu ishda leksik mahorat deganda leksik birlikni ma'nosi va moslik tamoyillariga ko'ra tanlashning sintezlangan, murakkab jarayoni tushuniladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Kapitonova T.I., Moskovkin L.V. Universitetdan oldingi tayyorgarlik bosqichida rus tilini chet tili sifatida o'qitish metodikasi. M.: Litrlar, 2015. 276 b.
2. Jezerova V.P. Chet tillarini lug'at o'qitish metodologiyasining dolzarb KRAUNC byulleteni. Gumanitar fanlar. 2010. №1. 36-43 12-betlar
3. Ivenin F.V. Internet chet tilini o'qitishning interfaol vositasi sifatida // O'rta kasb-hunar ta'limi. 2014 yil. 7-son. 38-39-betlar.
4. Гальскова Н.Д. Современная цель обучения иностранным языкам: от комплексного подхода к интеграции // Теория и практика обучения иностранным языкам: традиции и инновации: Сборник статей международной научно-практической конференции памяти академика РАО Инессы Львовны Бим. М.: Тезаурус, 2013. С. 25-34.
5. Odintsova I.V. Nutqni rivojlantirish bo'yicha darslikdagi mavzuning o'rni // Vestn. RUDN. Ser.: Ta'lim masalalari: tillar va kasb. 2012. № 1. 106-112-betlar.
6. Давыдова Ю.Г. К вопросу о понятии "лексическая компетенция" на продвинутых уровнях владения иностранными языками // Альманах современной науки и образования. 2013. №5(72). С. 55-60.
7. Дмитрусенко И.Н. Критерии оценки сформированности лексического навыка // Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия: лингвистика. 2012. №25. С. 126-127.
8. Shchukin A.N. Rus tilida nutq aloqalarini chet tili sifatida o'rgatish: rus tilini chet tili sifatida o'qituvchilari uchun o'quv qo'llanma. M.: Rus tili. Kurslar, 2012. 784 b.
9. Scrivener J. Learning Teaching: The Essential Guide to English Language Teaching. 3d ed. MacMillan, 2011. 416 p.

ЎЗБЕК МИЛЛИЙ ҚАДРИЯТЛАРИНИ ИФОДАЛОВЧИ МАҚОЛЛАРНИНГ ТАРИХИЙ ИЛДИЗЛАРИ ВА УЛАРНИНГ ЁШЛАР ТАРБИЯСИДАГИ ЎРНИ

**Болиева Наргиз Шарофовна
ТАТУ Самарқанд филиали тьютори**

Аннотация: Мақолада ўзбек миллий мақолларининг қўлланилиши, уларнинг илдизлари ва миллий қадриятларимиз билан узвий боғлиқлиги, ҳар бир сўзнинг маъно хилма-хиллиги, ибораларнинг турғунлиги, шаклий барқарорлигининг устунлик қилиши, қўлланиш ўрнига қараб уларнинг маъно доираси доимий равишда кенгайиб бориши ва оиладаги, ёшлар тарбиясидаги ўрни қанчалик муҳим эканлиги бир неча мисоллар билан кўрсатилган.

Калит сўзлар: миллий қадрият, шаклий барқарорлик, дадий тасвир, поэтик кечинма, ибора турғунлиги, бадиият ходисаси, жанр, характер.

Мақоллар кўп асрлик ҳаётий тажрибалар, доимий кундалиқ кузатишлар ҳулосасини тугал фикр тарзида қатъий кутбийликда ифодалар экан, уларда ҳар бир сўзнинг маъно хилма-хиллиги, ибораларнинг турғунлиги, шаклий барқарорлик устунлик қилади. Аммо қўлланиш ўрнига қараб уларнинг маъно доираси доимий равишда кенгайиб боради. Мақолларни оилада, фарзанд тарбиясида ва ёшлар тарбиясида ўз ўрнида тўғри қўллай олиш катта аҳамиятга эгадир. Шунинг учун ҳам мақолдаги ҳар бир сўзга алоҳида эътибор бериш лозим. Уларда шундай сўзлар борки, бу сўзлар тарихан бутунлай бошқа маъноларни англатади. Масалан, *туз* сўзи бугунги кунда минерал моддани билдиради. Тарихан бу сўз *тўғри, одобли; дала, текислик* маъноларини англатган ва фақат мақоллардагина сақланиб қолган: *Қиз сақласанг, туз сақла, Туздаги билан эмас, уйдаги билан бўл.*

Шунингдек, *меҳнат* сўзининг *азоб-уқибат*, *бахтсизлик* маъноси ҳам фақат мақолларда ёки айрим шева-лардагина учратиш мумкин: *Меҳнат ҳам эгиз-эгиз, давлат ҳам эгиз-эгиз*.

Сўз санъатининг маҳсули сифатида мақоллар ҳам бадиий ҳодисаларидир. Уларда бир сўзнинг ўнлаб маъно кирралари, бадиий тасвир воситалари, поэтик кечинмаларнинг барча намуналарини учратиш мумкин. Масалан, *ёмон* сўзи ёмонликдан ташқари *худбинлик*, *текинхўрлик*, *эрилик*, *инсофсизлик*, *душманлик*, *қурқоқлик*, *нодонлик*, *илмсизлик*, *одобсизлик*, *бахиллик*, *манманлик*, *ношудлик*, *ёлгончилик*, *сабрсизлик*, *бевафолик*, *очкўзлик*, *номуссизлик*, *исрофгарчилик* ва ҳоказо маънолари мавжуд. Бу – мақолларда сўзларнинг маъно имкониятлари нақадар кенглигини кўрсатади. Мақоллар таржимаси ёки уларнинг семантикасини изоҳлашда сўзсиз уларнинг бундай маъно кирраларини ҳисобга олишга тўғри келади.

Мақоллар сўз санъати маҳсули сифатида ўз маъносида, кўчма маънода ва ҳар икала маънода қўлланилиши мумкин. Шунинг учун уларда бадиий – тасвирий воситаларнинг хилма-хил шакллари-га дуч келамиз. Аммо, мақолларда ўхшатишнинг кам ишлатилиши, унинг бу жанр учун характерли эмаслигини ҳам кўрамиз. Мақолларни ўхшатишлар билан ўзгартириб қўлласак, одатда, улар ўз мақоллик хусусиятини йўқотади. Масалан, *«Булбулча манни севар, Одам Ватанни»* мақолини *«булбулча манни севгандай, одам ватанни севар»* ёки *«Дехқон бўлсанг, шудгор қил, Мулла бўлсанг, такрор қил»* мақолини *«деҳқон шудгор қилгандай, мулла бўлсанг такрор қил»* деб кўрайликчи, бутунлай маъносизлик юзага келади.

Кейинги пайтларда матбуот саҳифаларида мақолнинг ана шу хусусиятини ҳисобга олмай, ўзгартириб қўллаш ҳолларига дуч келмоқдамиз. Масалан, *«Устоз отангдан улуг»* мақоли *«Устоз отангдай улуг»* тарзида бузиб қўлланилмоқда. Бунда отани камситиш ҳолати йўқ, шундай бўлганда халқ *«Ота рози-худо рози»* деган мақолни яратмас эди. Бу ўринда устоз ҳурматини бўрттириш бор. Қолаверса, халқда барча одомзоднинг биринчи якка-ягона устози Оллоҳдир, деган тушунчалар ҳам бор. Иккинчидан, устоз билан ота тенглаштириб қўйилса, мақол мазмуни бутунлай ўзгариб, халқ карашларига зид бўлиб қолади. Тўғри, кўп вариантлилиқ мақоллар учун хос ҳодиса. Аммо, бу мақолларни истаганча ўзгартириш мумкин дегани эмас. Вариантлилиқнинг ҳам ўзига хос табиий қонуниятлари бор.

Мақоллар кетма-кет келганда, бири иккинчисини инкор этмагандек, бир-бирига зиддек туюлиши мумкин. Аслида эса қўлланиш вазиятига қараб турли-туман маъно мазмун ифодалаганини унутмаслик керак. Қуйидаги мақолларга эътибор қилинг:

Кўпни ёмонлаган кўмувчисиз қолар.

Кўпни ёмонлаган кўмилар.

Ёки:

Ҳисоблашган дўст эмас,

Ҳисобли дўст айрилмас.

Келтирилган мақоллар бир-бирига зид эмас. Ёки бири иккинчисининг бузилган варианты эмас. Улар ўз маъносига эга мустақил мақоллардир. Масалан ҳадеб ўз яхшиликларини миннат қилаверадиган *«дўст»* га *«Ҳисоблашган дўст эмас»*, мақоли ишлатилса, бир-бирлари манфаатларини иззат-ҳурмат қиладиган дўстга нисбатан *«Ҳисобли дўст айрилмас»* мақоли қўлланилади. Бу ўринда дўст киши дўстининг яхшиликларини унутмаслиги, доимо ёдда тутиши керак, деган маъно ҳикмат қилинмоқда.

Маълумки, ўзбеклар марҳумларга алоҳида ҳурмат кўрсатади. Тирикликда қанчалик ёмон бўлишмасин, улар ҳақида ёмон сўз айтишдан, гарчи тўғри бўлса ҳам, тийилади. Дуо ўқиб, *«худо раҳмат қилсин!»* дейишади. Мақолда эса, бундай кишиларнинг азасига ҳам кишилар истар-истамас келиши, тилида айтмаса ҳам, дилида уларнинг аслида ким бўлганини унутмаслиги ўз ифодасини топган. Бундай қатъий ҳикматда ўзига хос огоҳлантириш ҳолати ҳам тасвирланган: *Кўпни ёмонлаган кўмилар*. Бу ўринда ҳалок бўлар, эл назаридан қолар, деган маъно ҳам ифодаланган.

Юртимиз мустақилликка эришуви туфайли кўп нарсалар ижобий томонга ўзгарди. Жумладан, диний қадриятлар тўлалигича қайта тикланди. Мақолларнинг ҳам қўлланишида тафаккур юзага келди. Аммо, диний қадриятларнинг тикланиши дин ниқобида юрган текинхурлар, ёвузлар бутунлай йўқолди, дегани эмас.

Мақоллар турли тилларда бир хил ёки ўзаро ўхшаш мулоқот вазиятларида қўлланиладиган, ҳар бир халқ тилида асрлар жараёнида шаклланган, миллий ўзига хосликларни ифодаладиган, мустақил ишлатилса ҳам, ўз маъносини йўқотмайдиган, халқ онгида шаклланган миллий-маданий менталитетни, қадриятларини, урф-одатларини, атроф муҳитга муносабатини ўзига хос тимсоллар (образлар) орқали ифодаладиган прагматик ва когнитив билимларни жамлаган, мустақил ишлатиладиган, тугал фикр англатиб, гапга ўхшаб кетадиган турғун сўз бирикмаларидир.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Дандис А. О структуре пословицы. М.:Изд. Вось. Лит.1978.-с.32
- 2.Зарецкий В.А. Образ как информация. - Вопросы литературы, 1963, №2,с.71-91.
- 3.Калмыкова Е. И. Образность как лингвастилистическая категория в современной немецкой научной прозе. Автореф. дисс.... канд. филол. наук. - М., 1969.
4. Коралова А.Л. Характер образности ФЕ // Сб. научн. тр. / Моск. гос. пед. ин-т инстр. яз.им. М. Тореца. - 1978. - Вып. 131
- 5.Мезенин С.М. Образность как лингвистическая категория // Вопр. языкознания. - 1983. - 60 с.
- 6.Премяков Г.Л. От поговорки до сказки –М.: «Наука»,1970. С.20.
- 7.Соболев Л.О. О переводе образа образом. В сб. «Вопросы художественного перевода» , М.,1955.
- 8.Стернин И.А. Контрастивная лингвистика.-М.: -Восток-Запад.2006.-с.8.

THE SPECIFICS OF LEARNING A FOREIGN LANGUAGE BY PRESCHOOLERS

Xakimova Shaxnoza Tolibovna
Suzangaron medical college

Abstract. this article deals with the specifics of learning a foreign language by preschoolers and highlighting the features of teaching preschoolers a foreign language. In addition, author provides several notions concerning learning a foreign language in preschool stage.

Keywords: *digression, altruism, moral, actors, superficially assimilated cultures, salon, criteria.*

The process of Uzbekistan's entry into the world community, overcoming certain isolation puts the problem of good command of a foreign language on one of the first places in the education system. Against this background, a huge increase in interest in foreign languages is clearly and vividly manifested. To a large extent, this interest is purely pragmatic in nature, reflecting the need for a good knowledge of foreign languages, without which it is impossible to count both the harmonious, natural entry of our country into the world community, and the professional and life success of a single individual. Hence, the significant interest of the state and the even greater interest of parents in the problem of teaching foreign languages, starting from preschool age, become clear.

Being an important component of the system of public education in Uzbekistan, institutions of public preschool education allow creating favorable conditions for solving the problem of mastering a non-native language. The creation of such conditions presupposes knowledge of domestic and international experience in the organization of foreign language teaching in preschool institutions, the specifics of the content, forms and methods of such work.

Before the age of five, a child learns his native language. And the main thing is not only that he thinks in his native language, expresses his thoughts in it, understands others and learns, but in the meaning of his native language for personal development. After all, there is a bottomless, unconscious depth behind this - the child absorbs the native language from the mother's mouth, on it - the first words to her, on it - the first words to him, on it - the first emotions and feelings. And in the words of the native language - everything, everything for the first time in my life! [9, p. 73]

K. D. Ushinsky wrote about this: "By assimilating the native language, the child learns... a lot of concepts, views on objects, a lot of thoughts, feelings, artistic images, logic and philosophy of language... Taking language as an organic creation of popular thought and feeling, in which the results of the spiritual life of the people are expressed, we, of course, will understand why a special character is expressed in the language of each people and the deeper we entered into the language of the people, the deeper we entered into their character" [10, p. 11].

Thus, with the native language, the child perceives the peculiarities of national identity, and, being formed as a person; it turns out to be connected with age-old folk traditions and culture by strong, though invisible threads [7, p. 8]. He turns out to be a part of the whole, a part of his people, his Homeland. He understands not only speech in all its nuances, in all its meaning; he understands others, life itself through the enduring value of community with the people as a native speaker. And he unknowingly perceives himself as flesh of flesh, blood of the blood of his people, he is confident in himself and in others.

It is unacceptable to endanger this most important stage of personality formation by prematurely learning a foreign language. It should be noted that K. D. Ushinsky proposed to start learning a second language from the age of seven or eight, and "never before" [10, p. 11]